

הרומטה

קרוזתיו ופּעָליו שֶׁל נְשִׂיא הַדּוֹר

מַנְחֵם מְעַנְדֵל

נְקִישׁוֹת נִשְׁמָעוּ עַל דַּלַּת הַבַּיִת. הָאֵם הִטְרִיָּה נְחֻפָּזָה אֶל הַדְּלַת, לְמֵרוֹת תְּשִׁישׁוּתָהּ.

"מִי שָׁם?" שָׁאַלָה בְּקוֹל עֵיף.

"מְבָרֵק." הִשִּׁיב לָהּ קוֹל קְשׁוּחַ מִהַעֲבֵר הַשְּׁנַי. הֶרְבַּנִּית פָּתְחָה אֶת הַדְּלַת וְקִבְּלָהּ לַיְדֵיהָ אֶת הַמְּבָרֵק. "הַשּׁוֹלַח": נִרְשָׁם עַל הָאֲגָרֶת הַחֲתוּמָה מִבְּחוּץ, "שְׁלוֹם דוֹב־בְּעַר שְׁנֵיאוֹרְסוֹן". שׁוֹב קִבְּלָנוּ מִכְּתָב מִהַרְבֵּי!

"הַנִּמְעָן: הָרַב לױי יִצְחָק שְׁנֵיאוֹרְסוֹן שְׁלִיט״א וְרַעֲיָתוֹ חַנָּה תַּחְיָה. נִיקוּלִיב."

"סִפְסִיבָא!". מִהֲרָה לְהוֹדוֹת לוֹ בְּשִׁפְתַי הַמְדִינָה וְסִגְרָה אֶת הַדְּלַת, מִמֵּהֲרַת לְהַעֲבִיר אֶת הַמְּכָתָב לְבַעֲלָהּ.

הָרַב לױי יִצְחָק, אוֹ "רַב לױיק" כְּפִי שְׁנֵהֲגוּ הַחֲסִידִים לְכַנּוֹתוֹ, יָשָׁב בְּרֹאשׁ הַשְּׁלָחַן בְּסֻלּוֹן הַבַּיִת. עַל הַשְּׁלָחַן פְּרוּשִׁים עֲשָׂרוֹת סִפְרִים עֵינִיִּים־תּוֹרְנִיִּים, קְלָקֶם פְּתוּחִים, וְהוּא אוֹחֵז בְּיָדוֹ עֵט וְכוֹתֵב אֶת חֲדוּשָׁיו בְּמַרְץ עַל גְּלִיוֹנוֹת שֶׁל נֵר. "זֶה מִהַרְבֵּי!" לַחֲשָׁה הֶרְבַּנִּית בְּהִתְרַגְּשׁוֹת, תוֹךְ שֶׁהִיא מַנִּיחָה אֶת הַמְּבָרֵק עַל שְׁלֻחָנוֹ.

ר' לױיק נִעְמַד, חָגַר אֶת אֲבָנָטוֹ וּבִיד רֹעֵדֶת נָטַל אֶת הַמְּעֻטָּפָה, פָּתְחָה וְקָרָא אֶת שׁוֹרוֹת הַמְּבָרֵק, אַחַר הִנְהוּן בְּהַסְכָּמָה כְּשֶׁהִבְעֵת שְׁבִיעוֹת רָצוֹן עַל פְּנָיו.

חֲמֻשָּׁה. חֲמֻשָּׁה מְבָרְקִים כְּבָר הִגִּיעוּ הַיּוֹם מְלִיּוּבֵאוּיטְשׁ, כָּלָם מְכִילִים הוֹרָאוֹת וְהִדְרָכוֹת כִּי־צַד לְגַדֵּל אֶת הַפְּעוּט שְׁזָה עֵתָה נוֹלֵד.

לֹא יֵאֱמָן אִיזוֹ חֲשִׁיבוֹת מִיַּחַס הַרְבֵּי לְבַעֲלָהּ! אִיזָה כְּבוֹד!

או שאולי, עלתה במוחה מחשבה מוזרה כלשהי, אולי זהו יחס המפנה דוקא לרד הנולד...

ר' לויק קפל את המכתב והניחו במקום מחבוא, שם שכנו המכתבים הקודמים.

"חנה", שמעה את קולו הרד אך ההחלטי של בעלה, "צריכים להכין טלית-קטן ההולמת את מדותיו של התינוק, וכן כפה. יש להקפיד לטל את ידיו לפני שיאכל." היא הנהנה בראשה לאשור. מעתה תקפיד על ההוראות באדיקות ובמסירות.

ר' לויק השפיל את עיניו ושקע בשרעפיו, והרבנית חנה הלכה להאכיל את התינוק שהתעורר.

כמה אוהבת היא את בנה זה, איזה בכי טהור, אלו עינים מלאכיות. כמה התרגשה בשעה שנטלה את ידיו של התינוק בחרדת קדש. הן זוהי הוראתו של הרבי.

כששקעה השמש וכוכבים נזרעו ברקיע, שוב נשמעו נקישות על הדלת. "מי שם?" בלבה כבר נחשה את זהות הנוקש.

"מברק." כנראה שצדקה.

הרבנית חנה פתחה את הדלת והעיפה מבט על שם השולח והנמען - אכו, היא צדקה.

שמש אביבית שלטה במרחב. עצים ובקתות עץ נמוכי קומה הטילו צלם על העוברים והשבים. אותו היום, בחול המועד פסח, שונה היה משאר הימים - הן היום מתקיימת ברית המילה לנכדו הבכור של הרב. תושבי העירה, חסידים ומעריצים, נהרו בהמוניהם לביתו של הרב להשתתף בשמחה, הם חשו כי שמחת הרב ומשפחתו - שמחתם היא.

הסעודה התקימה בביתו של רב העיר - רבי מאיר שלמה ינובסקי. שלחן ערוך עמד ב'מזרח', לידו ישבו הסבים וחשובי העיר, וכמוכן גם אביו הטרי של הרב הנמול. ברחבי הבית ישבו ועמדו המונים, צפופים.

המוהל סים את ברית המילה ולקול בכיו החרישי והטהור של העולל, נשמע קולו הרם: "קיים את הילד הזה לאביו ולאמו, ויקרא שמו ב'ישראל..."
"מנחם מענדל!" - לחש האב לתוך אזנו.

"מנחם מענדל בן רבי לוי יצחק. ישמח האב..." ובסימו את התפלה מלא את חלל הבית רעם של קריאות מזל טוב. עתה נוטלים כלם את ידיהם לסעודת הברית.

"שמעתם את בכיו של התינוק?" אמר אחד לחברו, "אף פעם לא שמעתי קול בכי עדין שכזה!"

"מה הפלא?" השיב אחר, "הלוא התינוק נקרא על שמו של סבא-רבא שלו, הרבי ה'צמח-צדק!"

"זה היה ברור, הצטרף אחד נוסף, "הלוא לפני שבוע מלאו שלושים ושש שנים להסתלקותו." השאר הנהנו בראשם.

"זלמן! איטשע!" לפתע הסב אחר את תשומת לבם של חבריו לשלחן. "ראיתם את ר' אשר השוחט? הוא לא אוכל כלום! הוא מקפיד לא לאכל דבר מחוץ לביתו בחג הפסח, והוא שומר על חמרה זו אפלו בביתו של הרב!" הוא התפעם.

"איזו יראת שמים!" הוסיף איטשע בהסכמה.

כאלו שמע את שיחתם, נעמד לפתע רב העיר על מקומו וקרא אל ר' אשר: "אשר! ראוי אתה לנזיפה! כפאן בביתי מתר לה לאכל הפל! אף מה אעשה שהצלת את חיי?"

על פניו מלאות הקמטים של ר' אשר הופיע חיוך דק, ואלו הרב התישב

בַּחֲזָרָה עַל מְקוֹמוֹ. הַנוֹכָחִים אֲשֶׁר לֹא הִבִּינוּ אֶת פֶּשֶׁר דְּבָרֵי הָרֵב בְּקִשּׁוֹ לְשִׁמְעַת
פְּרָטִים מִפִּיהֶם שֶׁל אֱלֹהֵי שִׁידְעוֹ.

"נֹו יוֹדֵל, בְּוֹדָאֵי אַתָּה יוֹדַע מָה אַרְע שָׁם, וְכִיצַד הֶצִּיל ר' אֲשֶׁר אֶת הָרֵב. סֵפֶר
לְנוּ!" בְּקִשׁ זְלָמוֹ.

יוֹדֵל־יֹדְעֵ־כָל, בַּעַל הַחֲדָשׁוֹת הִלֵּא רִשְׁמֵי שֶׁל הָעֵירָה, לְטַף אֶת זְקֵנוֹ הָעֵבוֹת,
נִשְׁעַן אַחֲרָנִית עַל מִסְעַד הַכֶּסֶף וְהַחַל מִסְפָּר: "לְפָנַי מִסְפָּר שָׁנִים, נִתְקַף הָרֵב
בְּמַחֲלַת הַטִּיפּוֹס." פֶּתַח יוֹדֵל־יֹדְעֵ־כָל בְּדַרְמָטִיּוֹת.

טִיפּוֹס הִיא מַחֲלָה מִדְּבַקָּת חֲשׂוֹכַת מְרִפָּא, וְרֵב הַנְּדַבְּקִים בָּהּ - מְסִימִים אֶת
חַיֵּיהֶם בְּגִינָה. כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְבִּיקוּ גַם אֶת הַסּוֹבְבִים אוֹתָם, הַמְּמַשְׁלָה לֹוֹקַחַת
אוֹתָם, יוֹדְעִים כָּלָם, לְמַחֲנוֹת הַסֶּגֶר, אֲשֶׁר בָּהֶם, לְמַעַט רוֹפֵא שֶׁמִּנְסָה לְהַקֵּל
מַעַט עַל יִסּוּרֵיהֶם, אֵין יוֹצֵא וְאֵין בֹּא! וְכֵן, בּוֹדְדִים וְגִלְמוּדִים הֵם מְסִימִים אֶת
חַיֵּיהֶם.

"כְּמוֹ כָּלָם, הוֹשֵׁם גַּם הָרֵב בְּמַחֲנֵה הַהֶסְגֶּר, וְכִמוֹ כָּל הַחוֹלִים בְּמַחֲלָה זֹו הוּא
יָדַע שֶׁאֵין עוֹד הַרְבֵּה תִּקְוָה לְחַיּוֹ." יוֹדֵל שָׁם אֶת לְבוֹ לְכֹךְ שֶׁבִּינְתַּיִם הַתְּקַבְּצוֹ
סְבִיבוֹ עוֹד אֲנָשִׁים שֶׁבְּקִשּׁוֹ לְשִׁמְעַת אֶת הַסְּפוּר. יוֹדֵל לְקַח נְשִׁימָה וְהַמְּשִׁיךְ,
"יּוֹם אֶחָד שָׁמַע עַל כֶּךְ ר' אֲשֶׁר הַשׁוּחַט, וּבְלֵי לְחֻשָׁב פְּעַמִּים, הוּא שָׁם פְּעַמְיּוֹ
לְמַחֲנֵה הַהֶסְגֶּר, אֶל יְדִידוֹ, כְּאֲשֶׁר בְּיָדוֹ - סֵפֶר הַתְּנִיָּא. מְשַׁלָּא אֶפְשָׁרוּ לוֹ
הַשׁוּמְרִים לְהַכְּנִס לְמַחֲנֵה, נֶעְמַד ר' אֲשֶׁר סְמוּךְ לְפִתְחָה, בְּתִקְוָה שֶׁרַבִּי מְאִיר־
שְׁלֵמָה שׁוֹמַע אוֹתוֹ, וְהַחַל מְקַרֵּיא בְּקוֹל רָם, מְלָה בְּמִלָּה, אֶת סִימּוֹן י"א."

"בְּוֹדָאֵי מִתְכַּוֵּן אַתָּה," קָטַע אוֹתוֹ אֶחָד שֶׁהֶצְטַרֵּף עִתָּה לְקַהֵל הַמְּאֲזִינִים. זֶהוּ
ר' שְׁלוֹם, אֶחָד מִבְּעַלְי־הַמְּנַגְּנִים הַמְּפָרְסְמִים שֶׁל נִיקוּלֵיב, "לְאֶגְרַת הַקִּדְּשׁ שֶׁל
ה' אֶלְטֶע־רַבִּי", בָּהּ כְּתוּב שֶׁאֵין שׁוּם רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה, וְאָדָם הַמְּאֲמִין בְּאַמַּת
וּמִתְבוֹנֵן בְּחֶסֶדוֹ וְטוֹבוֹ שֶׁל ה' יִתְבַּרֵּךְ בְּכָל רִגְעוֹ, לֹא יְכוּל לְהִרְגִישׁ שׁוּם צַעַר
בְּעוֹלָם!" אָמַר בְּהִתְלַהֲבוֹת.

"בְּדִיּוֹק לְזֶה כְּוַנְתִּי." אָמַר יוֹדֵל וְהַמְּשִׁיךְ בְּסְפוּרוֹ.

"כְּשֶׁהֵרַב שָׁמַע אֶת קוֹלוֹ שֶׁל יְדִידוֹ ר' אֲשֶׁר מִבְּחוּץ, וְהֵבִין אֶת כַּוְּנָתוֹ, חָשׁ לִפְתַּע כִּי עִם כָּל רָגַע שְׁעוֹבֵר, הוּא מְקַבֵּל כּוֹחוֹת חֲדָשִׁים וּמִבְּרִיא אֲט־אֲט. כִּךְ הִגִּיעַ ר' אֲשֶׁר יוֹם-יוֹם לְמַחְנָה בְּמִשְׁךְ שְׁלוֹשִׁים יוֹם, וּבְכָל יוֹם קָרָא בְּקוֹל נִרְגָּשׁ אֶת סִימָן י"א, "סִיִּים יוֹדֵל אֶת הַסְּפוּר, "עַד שֶׁהֵרַב הִבְרִיא לְגַמְרִי."

כְּשֶׁהָרִים יוֹדֵל אֶת עֵינָיו רָאָה לִפְתַּע כִּי מִסְבִּיב הַשְּׁלַחַן הַתְּקַהְלוּ אֲנָשִׁים רַבִּים. "שֵׁשׁ... " נִשְׁמַע קוֹל מְהֵסָה בְּרַחְבֵי הַבַּיִת. עֵינֵי הַנוֹכְחִים הִפְנוּ לְשַׁלְּחוֹן הַכְּבוֹד. הָרַב רַבִּי מְאִיר־שְׁלֵמָה הִחֵל לְהִרְצוֹת בְּפָנָי קֹהֵל יְהוּדֵי נִיקוּלִיב דְּבָרֵי תוֹרָה וַחֲסִידוֹת. גַּם רַבִּי לׁוֹי יֶצְחָק, אָבִי הַרְבֵּה הַנְּמוּל, נָשָׂא דְבָרִים בְּפָנָי הַקֹּהֵל. הַשׁוֹמְעִים הִפְתָּעוּ לְשִׁמְעַת כִּי הַיּוֹם, ח"י נִיסָן, הוּא גַם יוֹם הַלְדָּתוֹ שֶׁל הָרַב הַצָּעִיר. בְּדַרְשָׁתוֹ הַמְּפֹלָאָה שֶׁזָּר רַבִּי לׁוֹי יֶצְחָק וּבְאֵר עַל פִּי חֲסִידוֹת וְקִבְלָהּ אֶת הַקָּשֶׁר בֵּין בְּרִית הַמִּילָה שֶׁל בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ לְבִין יוֹם הַלְדָּתוֹ שְׁלוֹ.

"שֶׁקֶט! כָּלֵם לְהִיּוֹת בְּשֶׁקֶט!" נִשְׁמָעָה קְרִיאָה. הִיא לֹא הוֹעִילָה. נָשִׁים רַבּוֹת כְּשֶׁעוֹלָלִים בְּזִרְעוֹתֵיהֶן וְיֻלְדִים רַפִּים נִשְׁרָכִים אַחֲרֵיהֶן, מִבְּהָלִים עַד עִמְקֵי נִשְׁמָתָם, הִצְטוּפְפוּ בַּמִּתְרָף בְּדַחֵק.

יְלָדִים בְּכוֹ. וְאַמוֹתֵיהֶם הִתְאַמְצוּ בְּכָל כּוֹחַן לְשִׁמּוֹר עַל קִרְוֹת.

הִטְחַב וְהִמְחִסּוֹר בְּאוֹר צַח מְשָׁרִים אֲוִירָה לֹא קָלָה, אֲךְ כָּעַת אַף־אֶחָד לֹא שָׁת לְבוֹ לְכַךְ. הַפּוֹרְעִים, אֶפְרַיִם פְּרוּעִים וְגַסֵּי רוּחַ, מְלֵאִים בְּשִׁנְאָת יִשְׂרָאֵל עָזָה הִחֲלוּ לְפָרַע פְּרָעוֹת בִּיהוּדֵי נִיקוּלִיב.

הֵם פִּשְׁטוּ בְּקִבוּצוֹת עַל הַבָּתִּים, הַחֲנִיּוֹת וּבְתֵי־הַכְּנֶסֶת, הֵכּוּ וּבְזָזוּ וּרְצָחוּ כֻּכָּל הָעוֹלָה עַל רוּחָם. הַשְּׁמוּעוֹת עַל הַרוּגִים וּפְצוּעִים רַבִּים הִחֲלוּ לְהִתְפַּשֵּׁט כְּאִשׁ בְּשָׂדֵה קוֹצִים, וְאֵף אֶחָד אֵינּוּ יוֹדֵעַ אֵלּוּ הֵן שְׁמוּעוֹת אֲמֵת וְאֵלּוּ פְּרִי חֲרָדָה וְדַמְיוֹן.

יְהוּדֵי נִיקוּלִיב, חֲסִידִים וְשְׂאִינָם, אֲרָגְנוּ קִבוּצוֹת אֲשֶׁר נוֹעְדוּ לְהִגָּן עַל רְכוּשָׁם

וְחַיֵּיהֶם. הַחֹלִים, הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים הִקְבְּאוּ בַמְּקוֹמוֹת מְסֻתוֹר שׁוֹנִים עַד יַעֲבֹר זַעַם.

כָּאֵן, מִתַּחַת לְבֵית הַמְּרֻקָּחַת, הִסְתַּתְּרוּ רַבִּים.

מֵעַנְדֵּל מִבֵּית בַּמְתַּרְחֵשׁ. בְּעֵינָיו הִפְקִיחוֹת הוּא סוֹקֵר אֶת הַחֶדֶר. קוֹלוֹת הַבְּכִי לֹא חֲדָלִים, אֲדַרְבָּה, הֵם הוֹלְכִים וּמִתְגַּבְּרִים. עֵתָהּ, גַּם תִּינוּקוֹת בְּנֵי יוֹמָם פּוֹקְחִים אֶת עֵינֵיהֶם וּמִצְטַרְפִּים לְחִבְרֵיהֶם...

אִם קוֹלוֹת הַבְּכִי לֹא יִפְסְקוּ, הַפּוֹרְעִים עֲלוּלִים לְגַלוֹת אֶת הַמַּחְבּוֹא, וְאֶת מֶה שְׂיִכּוֹל לְהִתְרַחֵשׁ אָז, חֲסִי וְשִׁלּוֹם, אִף אֶחָד לֹא רוֹצֶה לְדַמְיוֹ...

אָסוּר שֶׁהַפּוֹרְעִים יִגְלוּ אוֹתָנוּ! אָסוּר!

שׁוֹב הוּא סוֹרֵק אֶת הַחֶדֶר. עֵינָיו נְחוֹת עַל עֲרַמַת קִבּוֹת סֶכֶר שֶׁנִּמְצְאוֹת שָׁם כְּדִי לְהַזִּין אוֹתָם בְּמִשְׁדֵּךְ זְמַן הַהִסְתַּתְּרוֹת. הוּא מְמַהֵר לְשָׁם.

"זֶה שֶׁל כָּלָם?" הוּא שׁוֹאֵל אֶת אִמּוֹ שֶׁעֲמָדָה שָׁם עַל-יַד הָעֵרְמָה.

הַרְבֵּנִית חָנָה מִבִּיטָה בְּבִנְיָה, עוֹד לֹא מְלֹאוּ לוֹ שְׁלוֹשׁ, תִּלְתְּלוֹ מִתְבַּדְּרִים עַד כְּתִפּוֹ.

"כֵּן. זֶה שֶׁל כָּלָם." וְהִיא לוֹקַחַת מִסְפֵּר קִבּוֹת וּמִנִּיחָה אוֹתָן בְּכַף יָדוֹ הַקְּטַנְטָנָה.

טוֹב שְׂיֵאֱכַל אוֹתָן וַיִּרְגַע מְעַט, הִיא חוֹשֶׁבֶת. אֵךְ לֹא לְכַף הוּא הַתְּפֹנֵן.

בְּפִסְעוֹת קְטַנּוֹת אֵךְ נְחוֹשׁוֹת הוּא מִתְקַרֵּב לְיֶלֶד שֶׁיֵּשֵׁב וּבְכָה בְּפָנָה. גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּהִרְבָּה.

"יֶלֶד, קַח!" הוּא אוֹמֵר וּמוֹשִׁיט לוֹ קִבֵּיָה אַחַת. "אַל תִּבְכֶּה! זֶה מְסַכָּן!" הוּא מוֹסִיף.

הַיֶּלֶד עוֹצֵר אֶת בְּכִיוֹ וּמִסְתַּכֵּל עַל הַתִּינוּק שֶׁמוֹשִׁיט לוֹ קִבֵּיָה סֶכֶר מִתּוֹקָה-מִתּוֹקָה. בְּלִי לְחֹשֵׁב פְּעַמִּים הוּא מְבַרֵךְ "שֶׁהַכֹּל" וּמְכַנֵּס אוֹתָהּ לְפִיו, מְגַלְגֵּל אוֹתָהּ עַל קִצָּה הַלְּשׁוֹן... וְנִרְגָּע.

מענדל עובר לילד הבא. "קח! כדאי לך זה טעים! רק אל תבכה..." וגם הוא מפסיק את בכיו. וגם זה שאחריו.

"אני לא רוצה סכריה!" מכריז אחד עקשן. "אני רוצה ספור!" ומענדל מתישב לידו ופותח בספור.

אט־אט השתרר שקט במרתף.

הרבנית חנה מביטה, ועיניה מתמלאות בדמעות.

"זה שלך זה?" שואלת אותה פרל'ה התופרת. "אני לא מאמינה!" היא לוחשת, "רק בן שנתים ואיזו בגרות! איזו פקחות! הוא ממש מציל אותנו!"

אבל היא לא משיבה. היא לא מספרת לה שבלייל הסדר האחרון הוא שאל בקול את ארבע הקשיות ולא טעה אפלו פעם אחת. היא לא מספרת לה שהוא רוצה ללכת כל יום לבית־הכנסת להתפלל שלוש תפלות במנין, והוא לא עושה זאת רק משום שבעלה, ואביו, ר' לויק צוה עליו שלא יעשה זאת. אלו רק יכלה...

אבל היא לא יכולה, כי הדמעות שוב מאימות לפרץ מעיניה, והיא מסבה את פניה אל הקיר ומתפללת, ומבקשת:

"אנא ה' יתברך! עזר לי לגדל את הילד הזה לתורה, לחפה ולמעשים טובים. ושיזכה למלא את שליחותו בעולם עם כל הכוחות שנתת לו!"